

Tadeusz Szubka

Uniwersytet Szczeciński

PRAGMATYCZNE UWARUNKOWANIA ZNACZENIA SEMANTYKA INFERENCYJNA ROBERTA B. BRANDOMA

Wśród rozmaitych koncepcji treści mentalnej oraz znaczenia językowego istnieje rodzina stanowisk inferencjalistycznych, których wspólnym trzonem jest teza, że treść lub znaczenie należy eksplikować w kategoriach szeroko pojętego wnioskowania lub roli inferencyjnej. W ostatnich latach bardzo interesujące i oryginalne stanowisko tego rodzaju przedstawił amerykański filozof Robert B. Brandom (1994, 2000 oraz 2006). Koncepcja Brandoma składa się z wielu elementów i bazuje na kilku założeniach wstępnych. W moim odczycie przedstawię jedynie dwa kluczowe składniki stanowiska Brandoma, a mianowicie jego racjonalistyczny i semantyczny pragmatyzm oraz ideę materialnego wnioskowania mającego konstytuować treść lub znaczenie. W trakcie prezentacji wysunę kilka zarzutów pod adresem stanowiska Brandoma, które przemawiają za jego istotną modyfikacją.

Semantyczny pragmatyzm

Wydaje się, że najważniejszym założeniem wstępnym stanowiska Brandoma jest specyficzna wersja pragmatyzmu. Wykazuje ona podobieństwa zarówno z pragmatyzmem globalnym, pojętym jako ogólna koncepcja filozoficzna, jak i z pragmatyzmem lokalnym, właściwym dla filozofii języka. Podstawą Brandomowskiego pragmatyzmu jest teza o pierwotności ludzkiej praktyki, a dokładniej *racjonalnej* praktyki podawania i poszukiwania racji. Ma ona również swoje konsekwencje dla teorii znaczenia, gdyż sugeruje, by znaczenie pojmować w kategoriach pewnego rodzaju umiejętności praktycznych, co w filozofii języka prowadzi do tezy, że pragmatyka (badanie sposobu użycia wyrażeń językowych) jest uprzednie wobec semantyki (badania sensu i odniesienia wyrażeń językowych). Teza ta z kolei daje

podstawy do tego, by przyjąć, że znaczenie jest determinowane przez użycie. Nie bardzo jednak wiadomo, w jaki sposób należy charakteryzować użycie, które miałyby rzekomo determinować znaczenie. Istnieją poważne względy, które przemawiają za tym, że Brandom nie może podać takiej charakterystyki użycia, które byłoby w stanie w pełni determinować znaczenie, a jednocześnie uzasadniać pierwszeństwo eksplanacyjne pragmatyki wobec semantyki.

Wnioskowanie materialne

Brandom jest zwolennikiem koncepcji, według której wyrażenia językowe uzyskują właściwe im znaczenia w procesie podawania i poszukiwania racji, czyli, innymi słowy, że znaczenie wyrażen językowych jest wyznaczane przez relacje jednych wyrażen do drugich, a w szczególności przez ich relacje inferencyjne. Koncepcje tego rodzaju przeciwstawiają się koncepcjom reprezentacjonalistycznym, według których znaczenie należy określać w kategoriach odniesienia i warunków prawdziwości, czyli w kategoriach tego, czego wyrażenia językowe dotyczą. Dla obrońców inferencjalizmu kluczową sprawą staje się wyodrębnienie tych wnioskowań, które determinują znaczenie wyrażen językowych. Według Brandoma nie są to jedynie wnioskowania formalne, lecz przede wszystkim wnioskowania materialne, w rodzaju: “Jeżeli Pittsburgh leży na zachód od Princeton, to Princeton leży na wschód od Pittsburgha” lub “Jeżeli po niebie przeleciała błyskawica, to zaraz usłyszymy grzmot”. Wnioskowania te determinują i artykułują treści pojęć, które w nich występują.

Rozwijając i uzasadniając swoją wersję inferencjalizmu Brandom nawiązuje do koncepcji znaczenia Michaela Dummetta, który przyjmując strategię określania znaczenia wyrażen w kategoriach ich użycia, zaproponował, aby wyodrębnić wyraźnie dwa obszary użycia. Pierwszy z nich związany jest z warunkami odpowiedniego lub uzasadnionego zastosowania wyrażen, a drugi z konsekwencjami tego zastosowania. Zdaniem Dummetta, znaczenie można określać bądź za pomocą elementów z pierwszego obszaru, bądź za pomocą elementów z drugiego obszaru. Brandom uważa, że tak być nie może, gdyż pominęlibyśmy wówczas kluczowe dla determinacji znaczenia przejście inferencyjne od warunków zastosowania do konsekwencji zastosowania. Wbrew jednak temu, co twierdzi Brandom i podawanym przez niego przykładom, owo przejście inferencyjne – z uwagi na wymogi harmonii języka – nie odgrywa większej roli w konstytuowaniu znaczenia wyrażen językowych; co najwyżej pozwala ono na właściwe

uchwycenie, jakie w wypadku danego wyrażenia są warunki jego uzasadnionego użycia, a jakie konsekwencje.

Konkluzja

Brandom niejednokrotnie odwołuje się w swoich pracach od odróżnienia między *slabym* inferencjalizmem, według którego relacje inferencyjne są konieczne, lecz niewystarczające dla determinacji znaczenia, a inferencjalizmem *mocnym*, według którego są one konieczne i wystarczające. Brandom opowiada się zdecydowanie za mocnym inferencjalizmem, lecz rozmaite trudności tego stanowiska, na które wskazuję w swoim odczycie (w sprawie innych zob. Szubka 2001), zdają się przemawiać za tym, że powinien on raczej bronić bardziej skromnego inferencjalizmu umiarkowanego.

Literatura

Brandom, Robert B. (1994), *Making It Explicit. Reasoning, Representing, and Discursive Commitment*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Brandom, Robert B. (2000), *Articulating Reasons. An Introduction to Inferentialism*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Brandom, Robert B. (2006), *Between Saying and Doing. Towards an Analytic Pragmatism*, nieopublikowane wykłady oksfordzkie, dostępne pod adresami: <http://www.pitt.edu/~brandom/locke/index.html>; <http://www.philosophy.ox.ac.uk/misc/johnlocke/>.

Szubka, Tadeusz (2001), *Znaczenie, wnioskowanie, obiektywność. O inferencjalizmie Roberta Brandoma*, "Przegląd Filozoficzny", nowa seria, r. 10, nr 3, s. 175–191.